
Zagadnienia Języka Literackiego i Historii Form Literackich

Biuletyn Polonistyczny 1/2, 5-14

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZAGADNIENIA JEZYKA LITERACKIEGO I HISTORII FORM LITERACKICH

Specyficzny charakter prac skupionych dokoła wymienionej w tytule tematyki wynika z założenia natury merytorycznej: najistotniejszym, a w polskiej filologii zaniedbanym kluczem do rozumienia swoistości literatury pięknej, jej **semantyki**, form i kierunków rozwoju tych form jest obserwacja języka utworów literackich, wielorakich związków i współzależności wiążących rozwój form literackich z rozwojem języka ogólnonarodowego. Obserwacja tych współzależności pozwala nie tylko określić swoistość literatury pięknej, ale jednocześnie powiązać kierunki jej rozwoju z ogólną problematyką rozwoju kulturalnego narodu.

Stanowisko to określiło główny pion prac podjętych w Instytucie Badań Literackich dla rozwiązania tak nakreślonej tematyki. Ów główny pion, absorbujący wielki wysiłek ludzki i finansowy, stanowi „Słownik polszczyzny XVI wieku”. Zainteresowanych zestawem źródeł, zasadami opracowania „Słownika” oraz uzasadnieniem wyboru okresu opracowywanego materiału musimy odesłać do opublikowanego w końcu 1956 r. zeszytu próbnego /„Słownik polszczyzny XVI wieku”, Ossolineum, Wrocław 1956/, który podaje wyczerpujące informacje dotyczące kanonu źródeł, charakteru kartotek i zasad redakcji haseł. Naszą rzeczą w tym miejscu jest poinformowanie zainteresowanych o aktualnym stanie zaawansowania prac nad „Słownikiem”.

Po dyskusji przeprowadzonej na materiale dostarczonym przez zeszyt próbny „Słownika” w gronie historyków literatury polskiej, członków Polskiego Komitetu Językoznawczego oraz członków narodowych komitetów powołanych do organizacji Międzynarodowego Zjazdu Sławistów w Moskwie, i po uzyskaniu zasadniczej aprobaty zaproponowanej koncepcji „Słownika” przystąpiliśmy do uzupełnienia zestawu źródeł materiałami polskich tekstów ciągłych o charakterze nie-literackim /dekrety, instrukcje poselskie, zapiski sądowe, statuty cechowe itd./ z pierwszej połowy XVI wieku. Materiałów tego typu dostarczają, jak dotąd, archiwa warszawskie /Mazowsze/, poznańskie /Wielkopolska/, wrocławskie /Śląsk/.

W kierunku wykorzystania materiałów krakowskich /Małopolska/ poczyniliśmy pierwsze kroki.

Koniec 1958 r. powinien w zasadzie przynieść zamknięcie kartotek, tak by pierwsze półrocze 1959 r. pozwoliło przygotować materiały do prac redakcyjnych, drugie zaś półrocze tegoż roku - rozpocząć redagowanie „Słownika”.

Na bazie „Słownika polszczyzny XVI wieku”, w oparciu o zgromadzone w jego kartotekach materiały, wyrosła druga zasadnicza praca, stanowiąca swoistą kontynuację Biblioteki Pisarzy Polskich PAU - seria wydawnicza Biblioteka Pisarzy Polskich IBL.

Wobec sformułowanego na początku założenia, kładącego szczególnie silny nacisk na znaczenie obserwacji językowej dla poprawnej interpretacji historycznoliterackiej, okazało się potrzebne dostarczenie badaczom tekstu staropolskiego w postaci respektującej wierność kształtu językowego. Stąd zarówno organizacyjne, jak merytoryczne innowacje tej serii. Innowacją organizacyjną jest w stosunku do tekstów polskich zawsze respektowana współpraca historyka literatury i językoznawcy, innowacją merytoryczną - bogata oprawa lingwistyczna edycji, której wyraz stanowi m.in. pełny indeks wyrazów i form, znajdujących się w wydawanym tekście. Jednocześnie edycje te kładą nacisk na wyjaśnienie pozajęzykowych związków tekstu z rzeczywistością, która ów tekst ukształtowała.

Ambicją Biblioteki Pisarzy Polskich jest dawanie bloków takich jak dzieła wszystkie danego autora lub takich, które wyczerpują pewne dziedziny życia kulturalnego, np. teatr staropolski.

W druku znajdują się następujące pozycje /z datą wykonania r. 1958/:

1/ M.K.Sarbiewski, Poetyka, część II. Opr. S.Skimina, red. nauk. Z.Szmydtowa,

2/ A.Trzeciecki, Dzieła wszystkie, tom I /dzieła łacińskie/. Opr. J.Krókowski, red. nauk. H.Barycz,

3/ S.F.Klonowic, Worek Judaszów. Opr. K.Budzyk i A.Jabłońska, red. nauk. R.Pollak,

4/ J.Jurkowski, Scylurus /jako t.I „Opera omnia” J.Jurkowskiego/. Opr. J.Krzyżanowski i St.Rospond, red. nauk. J.Lewański.

W r. 1959 powinny się ukazać następujące pozycje, dostarczone wydawnictwu w ciągu bieżącego roku:

- 1/ A. T r z e c i e s k i, Dzieła wszystkie, tom II /dzieła polskie/. Opr. St. Bąk, red. nauk. H. Barycz,
- 2/ K. J a n i c k i, Dzieła wszystkie. Opr. J. Krókowski, komentarz J. Mosdorf, przekład polski E. Jędrkiewicz.

W r. 1960 powinny się ukazać następujące pozycje:

- 1/ M. R e j, Postylla. Opr. K. Górski i Wł. Kuraszkiewicz, komentarz etnograficzny J. Klimaszewska, opis bibliograficzny I. Rostkowska, red. nauk. M. R. Mayenowa /pozycja dostarczona wydawnictwu w 1958 r./.

W tymże roku, w związku z Millenium:

- 2/ Bogurodzica /zawierająca historię tekstu do końca XVIII wieku/. Opr. E. Mróz-Ostrowska i J. Woronczak, red. nauk. S. Wierczyński.
- 3/ Polskie legendy średniowieczne. Opr. Wł. Kuraszkiewicz i S. Wierczyński, red. nauk. vacat.

W r. 1961 powinien się ukazać:

- J. M ą c z y ń s k i, Słownik /z polskim indeksem słownikowym/. Opr. Wł. Kuraszkiewicz, wstęp bibliograficzny W. Korotaj, red. nauk. M. R. Mayenowa.

W przygotowaniu znajdują się następujące pozycje:

1. Liryka średniowieczna religijna. Opr. E. Mróz-Ostrowska i J. Woronczak.
2. Najdawniejszy dramat polski. Opr. J. Krzyżanowski i St. Rospond, red. nauk. J. Lewański.
3. Paszkwile sowizrzalskie. Opr. S. Hrabec, red. nauk. A. Kotarska.
4. Intermedia teatru staropolskiego. Opr. St. Bąk, J. Krókowski i J. Lewański.
5. Sz. S z y m o n o w i c, Castus Joseph. Opr. Z. Abramowicz, K. Górski, L. Rychlewska, H. Sądejowa, red. nauk. Wł. Strzelecki.
6. M. B i e l s k i, Satyry. Opr. T. Ulewicz i P. Zwoliński.

7. S. T w a r d o w s k i , Satyr na twarz Rzeczypospolitej.
Opr. R.Pollak i S.Saski.

8. Liber chamorum. Opr. J.Bartyś i Z.Kuchowicz, red. nauk.
Wł.Dworzaczek.

9. St.H. L u b o m i r s k i , Komédie. Opr. St.Rospond,
W.Roszkowska, K.Chłędowska, J. Perekowa, red.nauk.J.Lewański.

10. Listy polskie do połowy XVI w.

11. S. T w a r d o w s k i , Wojna domowa. Opr. L.Moszyń-
ski i T.Witczak.

12. Ł. O p a l i ń s k i , Pamiętnik z wojen szwedzkich
/fragment/. Opr. H. Barycz.

13. Rozmyślanie przemyskie /uzupełnienie do fotokopii/. Opr.
S.Wierczyński, I. Reślińska, B.Ceglowa.

14. J. J u r k o w s k i , Opera omnia. Opr. Cz.Hernas i
M.Karplukówna.

Biblioteka Pisarzy Polskich postanowiła ponadto skierować swój główny wysiłek w latach najbliższych na wykonanie „Dzieł wszystkich” M.Reja oraz rozpoczęcie edycji „Dzieł wszystkich” W.Potockiego. Pierwsze zadanie znajduje pełne oparcie w kartotekach „Słownika polszczyzny XVI wieku”, zadanie drugie będzie podjęte wspólnie z kierownictwem „Słownika XVII wieku”. Decyzja komitetu redakcyjnego B.P.P. uznała „Wojnę chocimską” za pierwszy tekst, który stanie się przedmiotem opracowania wydawniczego, przy czym opracowania historycznoliterackiego dokona L.Kukulski, opracowaniem językoznawczym pokieruje H.Koneczna.

*

Chcąc dać pełny zestaw materiałów niezbędnych do opracowania historycznej stylistyki rozpoczęliśmy w r. 1953 zbieranie wszelkich wypowiedzi ilustrujących świadomość językową, językoznawczą i stylistyczną epok minionych, od chwili, gdy tego typu wypowiedzi pojawiają się na terenie Polski, aż do r. 1830. Zainteresowania nasze pod tym względem przekraczają ramy języka polskiego, choć nie przekraczają ram polskiego terenu, w prze-

konaniu, że świadomość teoretyczna, choćby wypowiedziana po łacinie i dotycząca łaciny, nie mogła się nie odbić na kulturze języka narodowego, na praktyce pisarskiej w języku narodowym, a co za tym idzie - i na faktycznym rozwoju form języka literackiego. Do tego celu zebraliśmy materiały zarówno w postaci tekstów ciągłych, ilustrujących możliwie wszechstronnie to, co na polskim terenie mówi o świadomości teoretycznej w zakresie języka i stylu, jak i materiały oceniające poprawność lub stylistyczny walor poszczególnych wyrazów, form, konstrukcji. Materiały te utworzą trzy zespoły: staropolski, oświeceniowy i pooświeceniowy /lata 1800-1830/. Każdy z tych zespołów jest z kolei dwudzielny: część pierwszą wypełniają teksty ciągłe, część drugą stanowi słownik wyrazów i form, ocenionych przez współczesnych. Materiały polskie uzupełniliśmy materiałami obcymi o tyle tylko, o ile tłumaczą one, często niestety wtórną, świadomość teoretyczną rodzimą, i w tej postaci przekazujemy je czytelnikom.

W r. 1958 ukaże się komplet materiałów dotyczących Oświecenia pt. „Ludzie Oświecenia o języku i stylu”, t.I-III /opr. Z.Florczak, L.Pszczołowska, teksty francuskie wybrał i opracował F.Gniadek, teksty niemieckie wybrał i opracował J.Czochrański, red.nauk. i wstęp M.R.Mayenowa, PIW/. Zespół staropolski /przygotowany przez B.Otwinowską i J.Puzyninę, red.nauk. M.R.Mayenowa/ ukaże się prawdopodobnie w r.1959. Zespół zawierający teksty 1800-1830 jest opracowywany przez Z.Nowaka i M.R.Mayenową, przy czym ukończenie prac zbierackich przewiduje się na r. 1960.

✱

Stylistyka jako dyscyplina jest w Europie i Ameryce ostatniego półwiecza reprezentowana bardzo bogatym i różnorodnym plonem zarówno stanowisk teoretycznych, jak empirycznych analiz i obserwacji. Plon ten na ogół na naszym terenie nie jest nawet znany. Chcąc udostępnić i spopularyzować dotychczasowe osiągnięcia dyscypliny, a także umożliwić, zwłaszcza młodszym badaczom, wyrobienie sobie własnego stanowiska, podjęliśmy wes-

pół z pracownikami katedry teorii literatury UW opracowanie i przełożenie na język polski tekstów z zakresu teoretycznej stylistyki i konkretnych analiz, ilustrujących cztery najważniejsze szkoły ostatniego 50-lecia. W ten sposób powstały cztery zespoły tekstów, z których pierwszy ukazuje stanowiska stylistyki neoidealistycznej /szkoła Vosslera i Spitzera/, drugi - szkoły genewsko-francuskiej /Bally, Marouzeau/, trzeci - szkoły rosyjskiej /od Potiebnia do Winogradowa/, czwarty - szkoły czeskiej /Havranek, Mukařovsky, Vodička/.

W roku bieżącym ukończone zostaną prace nad zespołem drugim i czwartym. Zespół drugi opracowuje U.Prokopowa, asystentka przy Katedrze Romanistyki UJ, zespół czwarty - W.Górny, asystent przy Katedrze Języka Polskiego KUL.

W ścisłym związku osobowym i merytorycznym z wymienionymi dotąd pracami pozostaje opracowanie i edycja zarysu encyklopedycznego poetyki, której dwa pierwsze tomy /„Sylabizm” i „Sylabotonizm”/ oraz broszura należąca do tomu VIII /„Metryka czeska”/ ukazały się w latach poprzednich. W roku bieżącym ukazać się powinny następujące broszury tomu VIII: metryki w językach klasycznych /opr. W.Strzelecki, H.Sądejowa, H.Myśliwiec, M.Bohonos/ oraz metryka angielska /opr. M.Schlauch/. W r. 1959 ukazać się powinien tom pt. „Elementy strukturalne wiersza” /opr. Z.Kopczyńska, L.Pszczółowska, Z.Siatkowski i J.Woroncza; red. nauk. M.Dłuska/, ponadto broszura należąca do t. VIII, pt. „Metryka francuska” /opr. A.L.Czerny/ oraz tom pt. „Stylistyka” w opracowaniu M.R.Mayenowej.

✱

Chcielibyśmy też poinformować zainteresowanych o podjęciu nowych inicjatyw.

Rozpoczynamy systematyczną publikację przekładów artykułów lub fragmentów większych całości obcojęzycznych z zakresu teorii literatury. Seria ta, pt. „Archiwum tłumaczeń”, przewiduje publikację zeszytów jednolitych tematycznie. W przygotowaniu - zeszyt I, poświęcony zagadnieniu metafory. Redakcję serii zgodził się objąć M.Żurowski.

W związku z potrzebami B.P.P. rozpoczynamy też inwentaryzację rękopiśmiennej poezji XVII-wiecznej, pod kierownictwem J. Lewańskiego.

✱

Dział Zagadnień Języka Literackiego IBL PAN prowadzi następujące kartoteki:

W Warszawie:

1/ kartoteka bibliograficzna z zakresu teorii literatury i historii języków literackich,

2/ kartoteka strofiki polskiej,

3/ kartoteka pieśni ludowej /śląskiej, z wyznaczeniem akcentów muzycznych/,

4/ kartoteka bibliografii adnotowanej wypowiedzi o stylu i poetyce Oświecenia.

5/ kartoteka wypowiedzi z zakresu poetyki i teorii literatury ostatniego półwiecza w Polsce /niekompletna/,

6/ indeks zbiorczy „Słownika polszczyzny XVI wieku” /w przygotowaniu/.

W Krakowie /kartoteki „Słownika polszczyzny XVI wieku”/.

a/ gotowe:

Białobrzeski - Kazania; Bielski - całość; Diariusz Sejmowy z r. 1555/7 oraz dopełnienia; Fortuny i cnoty różność; Glaber - Gadki; Gostomski - Gospodarstwo; Górnicki - Dworzanin, Rozmowa Polaka z Włochem; Grzepski - Geometryja; Januszowski - Nowy charakter /całość/; Kleryka - O powiększeniu, Na wesele; Klonowic - Żale nagrobne; Kłos - Algorithmus; J.Kochanowski - Pieśni; M. Kochanowski - Rotuły; Kromer - Rozmowa dworzanina z mnichem; Miechowita-Glaber - Polskie wypisanie; Oczko - Cieplice; Opeć - Żywot; Orzechowski - Listy, Oksza, Quincunx, Rozmowa około egzekucyj; Paprocki - Upominek; Jan z Szamotuł /Patererek/ - Kazania; Powieść o papieżu Urbanie; Rej - Krótka rozprawa; P. Zbylitowski - Przygana.

b/ w przygotowaniu:

Bielski - Frgty I wyd. Satyr 1566/7; Groicki - Porządek sądów; Krowicki - Obrona; Kwiatkowski - Książeczki; Lubelczyk - Psalterz; Sarnicki - Statuta; Tarcza Duchowna.

W_Poznaniu /kartoteki „Słownika polszczyzny XVI wieku”/

a/ gotowe:

Czechowic - Rozmowy chrystyjańskie; Goski - Dienne sprawy; Grabowski - Pospolite ruszenie; Grochowski - Kalliopea; Grzegorz Paweł - O rożnicach; Historyja o Heliaszu; Historyja o św. Józefie; Historyja... w Landzie; Kmita - Psalma, Spita-megeranomachia; Kołakowski - Cathemerinon, O prawdziwej szczęśliwości; Kwiatkowski - Wszystkiej liflanckiej ziemie; Leovicus - Przepowiedzenie; Leszczyński - Rzecz; Mączyński - Lexicon; Mrowiński - Pieśń; Ostrowski - Epithalamium; Powodowski - Propozycja; Pudłowski - Dydo; Rej - Postylla, I wyd. i IV wyd, Rozprawa cudna, Wizerunk, Żywot Józefa; Rybiński - Gęśli roznorymnych...; Sapieha - Epithalamium; Sarnicki - O uznaniu Pana Boga; Siebeneicherowa - Rozmyślania; Skarga - Kazania sejmowe; Skorawiec - Winszowanie; Strykowski - Przesławnego wjazdu... opisanie; Ustawy prawa polskiego; Votum szlachcica polskiego; Wereszczyński - Kazania; Wiśniowski - Treny; Witosławski - Lutnia; Całepin.

b/ w przygotowaniu:

Czechowic - Epistomium; Gliczner - Książki o wychowaniu; Historia o żywocie... Aleksandra Wielkiego; Laterna - Harfa duchowna; Rej - Wiersz na śmierć Jarosza Łaskiego, Psalterz, Rozmowa lwa z kotem; Skarga - O jedności kościoła; Wysocki - Kazanie; Zapiski i rotty warszawskie.

W_Toruniu /kartoteki „Słownika polszczyzny XVI wieku”/

a/ gotowe:

Biernat - Ezop, Raj duszny, Rozmowa Palinura z Charonem; Klonowic - Flis, Królów i książąt... opis; Biblia Leopoldy; Modrzewski-Bazylik - O poprawie; Mycielski - Przestroga; Philopolites; Proteus albo Odmieniec; Pudłowski - Fraszek... ks. I; Rej - Kupiec, Żwierciadło; Rybiński - Witanie; Skarga - Kazania na niedziele i święta, Żywoty świętych; Szarzyński - Rytmy; Wujek - Judicium.

b/ w przygotowaniu:

Anonim-Protestant - Erotyki; Gadki rozmaite; Historyje rzymskie; Karnkowski - Napominania; Paprocki - Panosza; Wereszczyński - Droga pewna, Gościniec pewny; A. Zbylitowski - Witanie.

We Wrocławiu /kartoteki „Słownika polszczyzny XVI wieku”/

a/ gotowe:

Artomius - Kancjonał; Białobrzesci - Katechizm; Ciekliński - Potrójny; Falimirz - O ziołach; Górnicki - Troas; Gosławski - Castus Joseph; Grabowiecki - Setnik rymów; J. Kochanowski - Broda, Dziewosłab, Ephitalamium, Fraszki, Fragmenta, Jezda do Moskwy, Listy, Marszałek, Monomachia, Muza, O Czechu i Lechu, Odprawa posłów, Proporzec, Psalterz Dawidów, Satyr, Szachy, Treny, Wróżki, Wzór pań, Zgoda, Zuzanna; Rej - Apocalipsis, Figliki, Zwierzyniec; Seklucjan - Catechismus, Pieśni duchowne, Wyznanie wiary; Siennik-Lekarstwa; Sprawa chędogo; Strumieński - O sprawie; Strykowski - Kronika; Wróbel - Psalterz; Wyprawa Plebańska.

b/ w przygotowaniu:

Biblia Radziwiłłowska; Budny - Biblia, Nowy Testament,

Pracownicy Działu na etatach IBL PAN:

I. Samodzielni pracownicy naukowci: prof. M. Dłuska, prof. M.R. Mayenowa.

II. Stale współpracujący samodzielni pracownicy naukowci, kierownicy zespołów leksykograficznych: prof. St. Bąk /Wrocław 1/, S. Hrabec /Toruń/, Wł. Kuraszkiwicz /Poznań/, St. Rospond /Wrocław 2/, S. Sasaki /zastępca kier. zespołu w Poznaniu/, W. Taszycki /Kraków/.

III. Pomocniczy pracownicy naukowci:

a/ Adiunkci: Krystyna Chłędowska, Zofia Florczak, Czesław Heras /1/2 etatu/, Maria Karplukówna, Kazimiera Klimkowa, Zdzisława Kopczyńska, Julian Lewański, Leszek Moszyński /1/2 etatu/, Barbara Otwinowska, Franciszek Peplowski, Janina Perkowa, Lucylla Pszczołowska, Wanda Roszkowska, Barbara Szydłowska-Ceglowa, Krystyna Wilczewska, Jerzy Woronczak, Tadeusz Zdancewicz /1/2 etatu/.

b/ Starsi asystenci: Marian Borecki, Teresa Byszewska-Zawisza, Andrzej Cieński /1/2 etatu/, Halina Górska, Anna Korczowska /1/2 etatu/, Henryka Koźlicka, Helena Leputa /1/2 etatu/, Irena Lewicka /1/2 etatu/, Maria Maciejewska /1/2 etatu/, Danuta Moszyńska /1/2 etatu/, Irena Wąsówna, Teresa Wyczół-

kowska-Kaufmanowa, Leokadia Zdancewiczowa, Bronisława Zdrojewska, Zofia Zierhofferowa.

c/ Asystenci: Stanisław Bełdowski, Franciszek Bizoń /1/2 etatu/, Teresa Coghen, Wacław Gaberle /1/2 etatu/, Helena Jarodzka, Adam Jarosz /1/2 etatu/, Krystyna Nizio, Lucjan Tumidajewicz /1/2 etatu/, Zdzisław Zawadzki.

d/ Pracownik naukowo-techniczny: Lucyna Zadrożanka.

DZIAŁ LITERATURY LUDOWEJ

Kierownik Działu - prof. Julian Krzyżanowski

Pracownicy /starsi asystenci/: Teresa Brzozowska, Ryszard Górski, Maria Kukulska, Leszek Kukulski, Stanisław Świrko, Ryszard Wojciechowski.

Dział Literatury Ludowej IBL powstał w roku 1953. Podstawowym założeniem Działu było przygotowanie systematyki polskiej pieśni ludowej. Dla realizacji tego celu przystąpiono do opracowania kartoteki polskich pieśni ludowych, sięgając przede wszystkim do fundamentalnego dzieła Kolberga, a następnie uzupełniając ją materiałami innych zbiorów - od tomu Wacława z Oleska do publikacji Ligęzy i Stoińskiego /„Pieśni ludowe z polskiego Śląska"/. Kartotekę uzupełniły także pieśni ogłoszone w czasopismach ludoznawczych takich, jak „Lud”, „Wisła”, „Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne”, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej”.

Ogromna ilość materiału pieśniowego, publikowanie go w zbiorach na ogół trudno dostępnych oraz podstawowe trudności z uporządkowaniem wciąż wzrastającej liczby wariantów pieśni nie pozwalają, mimo pięcioletniego okresu pracy Działu, uznać fazy rejestracji polskich pieśni ludowych za zakończoną. Obecnie, po opracowaniu zbiorów dużych, przystępuje się do wyławiania pozycji pomniejszych, zawartych często w kalendarzach i periodykach.

Kartoteka polskich pieśni ludowych, która będzie podstawą do opracowania systematyki polskiej pieśni ludowej. zawiera w tej chwili ponad 30 tysięcy zapisów. Układ kartoteki jest incipitowy /incipit pieśni decyduje o jej miejscu w alfabetycznym u-